

**DE KWELLINGEN VAN
DE JONGE WERTHER**

**DE
KWELLINGEN
VAN
DE JONGE
WERTHER**

Johann Wolfgang
von Goethe

VERTAALD UIT HET DUIJS DOOR
JOËLLE FEIJEN EN EVA GIJSEN

ONDER REDACTIE VAN
ANNELIES DE HERTOOGH

B&L

Het weinige wat ik over het verhaal van de arme Werther heb kunnen vinden, heb ik zorgvuldig verzameld en presenteer ik jullie hier, wetende dat jullie me er dankbaar voor zullen zijn. Jullie zullen alleen maar bewondering en liefde kunnen voelen voor zijn geest en karakter, alleen maar kunnen huilen om zijn lot.

En jij, goede ziel, die de drang voelt om Werthers voorbeeld te volgen, put troost uit zijn lijden en laat dit boekje je vriend zijn als je door het lot of je eigen schuld geen betere vinden kunt.

DEEL I

Wat ben ik blij dat ik weg ben! Mijn vriend, wat is een mensenhart toch onvoorspelbaar! Jou verlaten, terwijl je me zo dierbaar bent, terwijl we onafscheidelijk waren, en toch blij zijn! Ik weet dat je het me zult vergeven. Waren ook mijn andere betrekkingen niet speciaal door het lot uitgekozen om een hart als het mijne te kwellen? Arme Leonore! En toch was ik onschuldig. Kon ik het helpen dat haar arme hart sneller ging slaan terwijl ik me de eigenzinnige charmes van haar zus liet welgevallen? En toch... Ben ik wel helemaal onschuldig? Heb ik haar gevoelens niet aangemoedigd? Heb ik niet stiekem genoten van die volkomen natuurlijke neigingen, waar we zo vaak om moesten lachen, ook al waren ze allesbehalve lachwekkend? Heb ik niet... O, wat is het toch met de mens, dat hij altijd maar klaagt over zichzelf! Ik wil, en dat beloof ik je plechtig, mijn vriend, ik wil mijn leven beteren, ik wil niet blijven zwelgen in de tegenslagen die het lot ons brengt, zoals ik tot nog toe altijd heb gedaan; ik wil genieten van het hier-en-nu en het verleden laten rusten. Je hebt gelijk, mijn beste, mensen zouden veel gelukkiger zijn – en alleen God weet waarom ze zo zijn geschapen – als ze niet zo druk bezig waren met terugdenken aan narigheid uit het verleden, liever dan te berusten in de banaliteit van het heden.

Zou je zo goed willen zijn om mijn moeder te zeggen dat ik haar belangen naar beste vermogen behartig en haar binnenkort verslag zal uitbrengen? Ik heb met mijn tante gesproken en ze is beslist niet de boze feeks die ze thuis van haar maken. Het is een vrolijke, vurige vrouw met een hart van goud. Ik heb haar mijn moeders bezwaren over

het achtergehouden erfdeel uitgelegd; zij op haar beurt deed haar beweegredenen uit de doeken en beschreef onder welke voorwaarden ze bereid zou zijn om alles af te staan, en zelfs meer dan we vroegen. Hoe dan ook, ik wil er nu niets over schrijven, zeg maar tegen mijn moeder dat het allemaal in orde komt. En ik, mijn beste, heb door deze kwestie alweer ondervonden dat er door misverstanden en traagheid misschien wel meer fout gaat in de wereld dan door list en bedrog. In ieder geval zijn die laatste twee beslist zeldzamer.

Ik voel me hier trouwens bijzonder goed. De eenzaamheid in deze paradijselijke omgeving is een hemelse balsem voor mijn ziel, en dit jaargetij van de jeugd verwarmt in al zijn weelderigheid mijn vaak huiverende hart. Elke boom, elke heg staat in bloei, en je zou wel een meikever willen worden om in die heerlijke geurenzee te kunnen rondzweven en je ermee te voeden.

De stad zelf is onaangenaam, maar de omringende natuur is onbeschrijfelijk mooi. Dat heeft de inmiddels overleden graaf von M. er indertijd toe aangezet om een tuin te laten aanleggen op een van de heuvels die hier in de mooiste verscheidenheid verspreid liggen en verbluffend mooie valleien vormen. De tuin is eenvoudig, en zodra je er binnenstapt, voel je dat hij niet werd ontworpen door een tuinman die alles met wetenschappelijke precisie heeft uitgedacht, maar door iemand die er met hart en ziel van wilde genieten. Ik heb al heel wat tranen gelaten om de graaf in het vervallen prieel dat zijn lievelingsplekje was en nu ook dat van mij. Binnenkort zal ik heer en meester zijn van de tuin; de tuinman vindt me aardig, na een paar dagen al, en hij zal er wel bij varen.

Ik ben vervuld van een opgewektheid die net zo heerlijk is als de zoete lenteochtenden waar ik mijn hart aan ophaal. Ik ben alleen en ik geniet van mijn verblijf in deze streek, die haast gemaakt lijkt voor mensen als ik. Ik ben zo gelukkig, mijn beste, zo diep ondergedompeld in dit kalme bestaan dat mijn kunst eronder lijdt. Ik zou niets op papier kunnen zetten, nog geen potloodstreep, en toch ben ik nooit een grotere kunstenaar geweest dan nu. Als het lieflijke dal om me heen zich in nevelen hult, als de middagzon zich tegen de massieve duisternis van het bos aanvljijt en slechts enkele van haar stralen tot het binnenste van dit heiligdom weten door te dringen, en ik me dan in het hoge gras bij een klaterend beekje lig te verbazen over de grote verscheidenheid aan grassprietjes op de grond onder mij; als het krioelende kleine leven tussen de halmen mijn hart beroert – al die wormpjes en muggetjes in hun talloze, onnavolgbare gedaanten –, als ik de aanwezigheid voel van de almachtige God, die ons naar Zijn evenbeeld heeft geschapen, de adem van de Alminnende, die ons in eeuwige gelukzaligheid draagt en behoedt; mijn vriend, als het dan begint te schemeren en de wereld om me heen en de hemel in hun volle omvang in mijn binnenste verankerd liggen als het beeld van een geliefde, dan denk ik vaak smachtend bij mezelf: ach, kon je dit maar weer onder woorden brengen, kon je maar op papier zetten wat er zo intens en hartstochtelijk in je omgaat, zodat het de spiegel van je ziel wordt, zoals je ziel de spiegel van de oneindige God is! Ach, mijn vriend, ik ga eraan ten onder, ik bezwijk onder de overweldigende schoonheid van dit alles.

Ik weet niet of er tovergeesten in deze omgeving rondwaren, of dat het mijn warme, hemelse fantasie is die alles om mij heen zo paradijselijk maakt. Vlak buiten het dorp ligt een bron, een bron waaraan ik gekluisterd ben zoals Melusine en haar zussen. Je daalt eerst een kleine heuvel af om vervolgens uit te komen bij een gewelf waar wel twintig treden naar beneden leiden, naar een plek waar het helderste water uit marmeren rotsen opwelt. Het muurtje dat boven je een omheining vormt, de hoge bomen eromheen, de koelte – dat alles heeft iets aanlokkelijks, maar ook iets akeligs. Er gaat geen dag voorbij zonder dat ik er een uurtje doorbreng. En dan komen de meisjes uit het dorp water halen, het onschuldigste en noodzakelijkste werk dat er bestaat en dat vroeger zelfs door koningsdochters werd gedaan. Als ik daar zo zit, zie ik dat patriarchale beeld levendig voor me: hoe onze voorvaderen meisjes leerden kennen bij de bron en naar hun hand dongen terwijl tussen de bronnen en putten goedaardige geesten rondwaalden. Ach, iemand die dit niet voelt, heeft zich na een uitputtende zomerwandeling beslist nog nooit aan de koelte van een bron gelaafd.

Je vroeg of je mijn boeken naar me toe moest sturen. Mijn lieve vriend, ik smeed het je, houd ze bij me vandaan! Ik wil niet langer aangestuurd, aangemoedigd, aangevuurd worden, mijn hart raast uit zichzelf al snel genoeg; wat ik nodig heb zijn wiegezangen, en die heb ik in overvloed gevonden in mijn Homerus. Ach, hoe vaak heb ik mijn ziedende bloed al wel niet tot bedaren moeten brengen, er is werkelijk niets zo onevenwichtig, zo ongedurig als dat hart van mij. Maar dat hoef ik jou toch niet te vertellen, lieve vriend, jij die al ontelbare keren met lede ogen hebt moeten aanzien hoe mijn stemming omsloeg van verdriet in losbandigheid en van zoete melancholie in verderfelijke hartstocht! Bovendien vertroetel ik mijn hart alsof het een ziek kind is; ik vervul al zijn wensen. Maar vertel dit niet verder, want sommige mensen zouden het me kwalijk nemen.

De eenvoudige lieden uit het dorp kennen me al en zijn dol op me, vooral de kinderen. Toen ik in het begin hun gezelschap opzocht, ze allerlei vriendelijke vragen stelde, dachten sommigen dat ik de spot met ze dreef, waarop ze me nogal nors afscheepten. Ik trok het me niet aan, maar merkte nog maar eens wat ik al zo vaak had gemerkt, namelijk dat mensen van een zekere stand altijd een kille afstand bewaren tot het gewone volk, kennelijk in de overtuiging dat ze door een toenadering iets zouden verliezen; en dan heb je natuurlijk ook nog de leeghoofden en gemene grappenmakers, die zich zogenaamd verwaardigen om met armelui om te gaan, alleen om hun eigen superioriteit te benadrukken.

Ik besef heus wel dat we niet gelijk zijn en ook niet gelijk kunnen zijn, maar iemand die het nodig vindt om zich te distantiëren van het zogeheten plebs om respect af te dwingen is wat mij betreft net zo verwerpelijk als een lafaard die zich voor zijn vijand verbergt omdat hij bang is het onderspit te moeten delven.

Laatst ontmoette ik bij de bron een jong dienstmeisje dat haar kruik op de onderste traptrede had neergezet en keek of er geen vriendin aankwam die de kan op haar hoofd kon helpen tillen. Ik daalde de treden af en keek haar aan. 'Kan ik u helpen, juffrouw?' vroeg ik. Ze werd knalrood. 'O nee, dat hoeft echt niet, meneer!' zei ze. 'Geen plichtplegingen!' antwoordde ik. Ze schoof haar draagring op zijn plaats en ik hielp haar. Ze bedankte me en liep de trap op.

Ik heb allerlei mensen leren kennen, maar gezelschap heb ik nog niet gevonden. Ik weet niet wat de dorpeelingen zo bijzonder aan me vinden; velen vinden me aardig en raken aan me gehecht, en ik vind het dan ook jammer dat onze wegen zich al zo snel weer zullen scheiden. Als je me zou vragen hoe de mensen hier zijn, zou ik je zeggen: zoals overal! Alle mensen zijn hetzelfde. De meesten brengen het grootste deel van hun tijd werkend door om te kunnen overleven, en het beetje vrijheid dat ze nog rest, jaagt ze zoveel angst aan dat ze er alles aan doen om eraan te ontsnappen. O, wat is het lot van de mens toch beklagenswaardig!

Maar het is een goed slag volk! Het doet me echt deugd als ik me zo nu en dan laat meeslepen en me samen met hen tegoed doe aan de geneugten des levens die de mens nog gegeven zijn, zoals ongeremd en argeloos plezier maken aan een rijkelijk gedekte tafel en op gepaste tijden een pleziertochtje of dansavond organiseren; alleen mag het dan beslist niet in me opkomen dat ik nog zoveel andere talenten heb die allemaal verkommeren en die ik angstvallig moet verbergen. Ach, wat is dat toch deprimerend... Maar het is nu eenmaal het lot van mensen zoals ik om verkeerd begrepen te worden.

Ach, waarom is de vriendin uit mijn jeugd er niet meer! Ach, had ik haar maar nooit gekend! Ik zou haast zeggen: je bent een dwaas! Je zoekt wat hier op aarde niet te vinden is. Maar ik heb haar dus gekend, ik heb haar hart gevoeld, haar edele ziel, en in die aanwezigheid waande ik me meer dan ik werkelijk was, omdat ik alles was wat ik kon zijn.

Goeie God! Bleef er toen eigenlijk ook maar één van mijn talenten onbenut? Kon ik in haar bijzijn niet mijn alles-omvattende gevoel voor de natuur ontplooiën? Waren onze momenten samen geen eindeloze vervlechting van het fijnste sentiment, van de grootste gevatheid, waarvan alle variaties – zelfs de meest buitensporige – het stempel van genialiteit droegen? En nu! Ach, die paar jaar dat ze ouder was dan ik, brachten haar vroeger naar het graf dan mij. Ik zal haar nooit vergeten, net zomin als haar vastberadenheid en haar bovenmenselijke lijdzaamheid.

Een paar dagen geleden ontmoette ik een zekere V., een openhartige jongeman met een knap gezicht. Hij komt net van de universiteit, vindt zichzelf niet per se slim, maar denkt toch dat hij meer weet dan anderen. Hij heeft hard gestudeerd, dat merkte ik aan allerlei dingen; kortom, hij beschikt over een behoorlijke kennis. Omdat hij had gehoord dat ik veel teken en Grieks ken (twee zeldzaamheden in deze streek), richtte hij zich tot mij om zijn kennis tentoon te spreiden, van Batteux tot Wood, van de Piles tot Winckelmann, en hij verzekerde me dat hij het eerste deel van Sulzers *Theorie der Schone Kunsten* volledig had gelezen en dat hij een manuscript van Heyne over de studie van de klassieke oudheid in zijn bezit had. Ik liet hem maar praten.

En ik heb nog een bijzonder brave man ontmoet, de gouverneur van de vorst, een oprecht, trouwhartig iemand. Het schijnt een waar genoegen te zijn om hem te midden van zijn kinderen te zien, hij heeft er negen; vooral van zijn oudste dochter geeft iedereen hoog op. Hij heeft me gevraagd om eens langs te komen, en ik wil hem binnenkort opzoeken. Hij woont in een jachthuis van de vorst, anderhalf uur hiervandaan, waar hij na de dood van

zijn vrouw mocht intrekken omdat het hem te veel pijn deed om nog langer hier in de stad in zijn ambtswoning te verblijven.

Verder heb ik nog een paar rare snuiters ontmoet, werkelijk alles aan ze was onuitstaanbaar, hun vriendschapsbetuigingen voorop.

Tot ziens! Deze brief zal vast bij je in de smaak vallen, hij houdt zich helemaal aan de feiten.